Als je het licht niet kunt zien

Voor Wendy Weil
1940-2012

In augustus 1944 werd het historische ommuurde centrum van Saint-Malo, het mooiste juweel van de Smaragdkust van Bretagne in Frankrijk, bijna in zijn geheel in de as gelegd… Van de 865 gebouwen binnen de omwalling bleven er slechts 182 overeind en allemaal werden ze in meer of mindere mate door het vuur beschadigd.

– Philip Beck

Wij hadden nooit aan de macht kunnen komen, of deze zo goed kunnen aanwenden, zonder de radio.

– Joseph Goebbels

Nul

7 AUGUSTUS 1944

Pamfletten

Het is al bijna donker als ze uit de lucht komen vallen. De wind drijft ze voort over de stadswallen, ze dwarrelen over de daken, fladderen door de openingen tussen de huizen. Hele straten wervelen ermee vol, het wit steekt af tegen de kinderkopjes. DRINGEND BERICHT AAN DE INWONERS VAN DEZE STAD, staat erop. VERTREK ONMIDDELLIJK NAAR OPEN LAND.

Het getij komt op. De maan hangt klein, geel en halfvol in de lucht. Op de daken van de strandhotels aan de oostkant, en in de tuinen daarachter, laten een stuk of zes Amerikaanse artillerie-eenheden brandende ballen in de monden van mortieren vallen.

Bommenwerpers

Om middernacht steken ze het Kanaal over. Ze zijn met zijn twaalven en zijn allemaal vernoemd naar een liedje: Stardust en Stormy Weather en In the Mood en Pistol-Packin' Mama. Heel in de verte glijdt de zee onder hen door, vol met ontelbare witte schuimkopjes. Algauw zullen de navigators de lage eilandbulten aan de horizon zien verschijnen.

Frankrijk.

Intercoms kraken. Bedachtzaam, sloom bijna, verliezen de bommenwerpers aan hoogte. Langs de hele kust schijnen streepjes rood licht omhoog vanuit de locaties met luchtafweergeschut. Er doemen donkere scheepswrakken op, tot zinken gebracht of verwoest, een ervan heeft een doorboorde boeg, een ander gaat in laaiende vlammen op. Op een van de buitenste eilanden rennen schapen in paniek tussen de rotsen door.

In elk vliegtuig tuurt een bommenrichter door een richtraam en telt tot twintig. Vier vijf zes zeven. Voor de bommenrichters ziet de ommuurde stad op haar granieten, steeds dichterbij komende landtong eruit als een boosaardige tand; iets zwarts en gevaarlijks, een laatste abces dat nog moet worden weggesneden.

Het meisje

In een uithoek van de stad, op de vijfde en hoogste verdieping van een hoog, smal huis aan de rue Vauborel 4, gaat een blind zestienjarig meisje dat Marie-Laure LeBlanc heet op haar knieën naast een lage tafel zitten. Op die tafel staat een maquette die het hele tafelblad in beslag neemt, een miniatuuruitvoering van de stad waarin ze neerknielt, met replica's op schaal van honderden huizen, winkels en hotels binnen de omwalling. De kathedraal met zijn opengewerkte spits en het logge oude Château de Saint-Malo, en langs de kust de villa's, keurig in het gelid en bezaaid met schoorstenen. Vanaf het gedeelte van het strand dat Plage du Môle heet steekt een smalle houten aanlegsteiger uit; boven de vismarkt bevindt zich een atrium met een delicaat ruitpatroon; op de piepkleine pleintjes staan overal minuscule bankjes, waarvan de kleinste niet groter zijn dan een appelpit.

Met haar vingertoppen gaat Marie-Laure langs de centimeterbrede stadswal en trekt ze een onregelmatige sterrenvorm rond de hele maquette. Boven op de muren waar vier ceremoniële kanonnen naar zee gericht staan, vindt ze de opening. 'Bastion de la Hollande,' fluistert ze en ze laat haar vingers een klein trappetje af lopen. 'Rue des Cordiers, rue Jacques Cartier.'

In een hoek van de kamer staan twee zinken emmers, tot aan de rand gevuld met water. Gooi ze maar helemaal vol, heeft haar oudoom haar geleerd, zo vaak je maar kunt. Net als de badkuip op de tweede verdieping. Je weet maar nooit wanneer het water weer wordt afgesloten.

Met haar vingers gaat ze terug naar de spits van de kathedraal. Zuidwaarts, naar de Poort van Dinan. De hele avond heeft ze met haar vingers de maquette doorgewandeld, in afwachting van haar oudoom Etienne, van wie dit huis is en die gisteravond, terwijl zij lag te slapen, is weggegaan en nu nog steeds niet terug is. En nu is het alweer avond, er is weer een etmaal verstreken, buiten is het stil en ze kan de slaap niet vatten.

Ze kan de bommenwerpers van vijf kilometer afstand horen. Een aanzwellend gebrom. De ruis in een zeeschelp.

Als ze het slaapkamerraam openzet, klinkt het lawaai van de vliegtuigen harder. Maar verder is de avond angstaanjagend stil: geen motoren, geen stemmen, geen geroezemoes. Geen sirenes. Geen voetstappen op de keien. Zelfs geen meeuwen. Alleen door de vloed opgestuwde golven, die een straat verder en vijf verdiepingen lager tegen de onderkant van de omwalling aan klotsen.

En nog iets anders.

Een zacht geklapper, heel dichtbij. Voorzichtig zet ze het linkerluik open en strijkt met haar vingers langs de latjes van het rechter. Daar zit een papiertje tussen.

Ze houdt het tegen haar neus. Het ruikt naar verse inkt. Benzine, misschien. Het papier knispert; het zit er nog niet lang.

Op kousenvoeten blijft Marie-Laure voor het raam staan aarzelen, in haar slaapkamer, waar de schelpen boven op haar kledingkast liggen uitgestald en kiezelsteentjes op de plinten liggen. Haar stok staat in de hoek; haar grote brailleboek ligt ondersteboven op haar bed. Het gebrom van de vliegtuigen zwelt aan.

De jongen

Vijf straten noordwaarts wordt een witblonde, achttien jaar oude Duitse soldaat met de naam Werner Pfennig wakker van een zwak, staccato gebrom. Nauwelijks meer dan een zacht gezoem. Vliegen die ergens verderop tegen een raam op botsen.

Waar is hij? De zoete, licht chemische geur van wapenolie; het ruwe hout van nieuwe granaatkisten; de geur van mottenballen, als een oude sprei – hij bevindt zich in het hotel. Natuurlijk. L'Hôtel des Abeilles, het Bijenhotel.

Het is nog avond. Het is nog vroeg.

Vanaf de kust klinkt gefluit en gedreun: luchtafweergeschut.

Een korporaal van de luchtafweer rent de gang door, op weg naar het trappenhuis. 'De kelder in,' roept hij over zijn schouder en Werner doet zijn zaklantaarn aan, rolt zijn deken in zijn legertas en gaat de gang op.

Nog niet zo lang geleden was het Bijenhotel een vrolijke plek, met felblauwe luiken aan de voorgevel, oesters op ijs in het café en Bretonse kelners die met een vlinderdas om achter de bar glazen stonden te poleren. Het bevatte eenentwintig gastenkamers en een lobby met een open haard ter grootte van een vrachtwagen en het bood een indrukwekkend uitzicht op zee. In de weekends kwamen Parijzenaren hier een aperitief drinken, langer geleden nog weleens afgezanten van de republiek – ministers, onderministers, abten en admiralen – en in de eeuwen dáárvoor: getaande kaapvaarders, moordenaars, plunderaars, rovers, zeelui.

Vóór die tijd, nog voor het überhaupt een hotel was, vijf volle eeuwen geleden, woonde er een rijke kaperkapitein die zijn piratenleven had ingeruild voor het bestuderen van bijen in de weilanden buiten Saint-Malo, waarbij hij aantekeningen in een boekje krabbelde en de honing rechtstreeks van de raat at. In de randen boven de deurbalken staan nog steeds bijen in het eikenhout gekerfd; de met klimop overwoekerde fontein op de binnenplaats heeft de vorm van een bijenkorf. Het mooist vindt Werner de vijf vervaagde fresco's